

Polańska, Marta

Drugi sezon badań na wielokulturowym stanowisku 34 w Hrebennem, pow. Hrubieszów

---

Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, 88-94

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARTA POLAŃSKA

DRUGI SEZON BADAŃ NA WIELOKULTUROWYM STANOWISKU 34 W HREBENNEM, POW. HRUBIESZÓW

Prace wykopaliskowe przeprowadzone w dniach 24-29 sierpnia 1998 r. na stanowisku 34 w Hrebennem, gm. Horodło, stanowiły kontynuację doraźnych badań 1997 r. We wschodniej części stanowiska przebadano wówczas obszar o powierzchni 24 m² odkrywając dwa zniszczone groby kultury strzyżowskiej (obiekty nr 1 i 4 – M. Polańska 1998) oraz częściowo wyeksplorowano trzy jamy osadowe kultury łużyckiej.

W tym sezonie badaniami ratowniczymi, zleconymi i finansowanymi przez Generalnego Konserwatora Zabytków w Warszawie, objęto powierzchnię 200 m². Założono dwa wykopy zlokalizowane na wschodnim skraju stanowiska planując dokładniejsze rozpoznanie sytuacji w sąsiedztwie dotychczas odkrytych obiektów. Nie natrafiono jednak na kolejne pochówki kultury strzyżowskiej, dokończona została natomiast eksploracja dwóch uprzednio uchwyconych jam osadowych kultury łużyckiej oraz odsłonięto trzy nowe obiekty (ryc. 1).

Obiekt nr 2. Odkryty na głębokości 20-30 cm. W planie zarys owalny o wymiarach 230 x 260 cm. Profil nieckowaty, głębokość 116 cm. Wypełnisko brązowo-jasnobrunatne, w części centralnej brązowe. Sporadycznie, na różnych poziomach wypełniska, rejestrowano drobne węgielki drzewne i bryłki zlasowanej polepy. Pozyskano niewielką ilość ułamków ceramiki, wśród których wyróżniono górną część zdobionego naczynia workowatego (ryc. 2: 1), częściowo zachowaną ornamentowaną misę (ryc. 2: 2), fragment zdobionego placza-talerza glinianego (ryc. 2: 3). Odkryto też ułamek zdobionej kości (ryc. 2: 4), uszkodzone szydło kościane (ryc. 2: 5), fragmenty kamieni o wyszlifowanych powierzchniach oraz połupane zwierzęce szczątki kostne.

Obiekt nr 3. W przybliżeniu kolisty zarys obiektu o wymiarach 160 x 155 cm odsłonięto na głębokości 20 cm. Od głębokości 30 cm poniżej poziomu odkrycia jama ulegała wyraźnemu zmniejszeniu. Płaskie dno uchwycono na głębokości 84 cm. Wypełnisko brązowe, miejscami nieco jaśniejsze, w górnej partii zawierające nieznaczne ilości węgielków drzewnych oraz zlasowanej drobnej polepy. W części spągowej natrafiono na dwa, w różnym stopniu zachowane, kubeczki z taśmowatym uchem (ryc. 2: 6, 7), ponadto pozyskano nieliczne fragmenty ceramiki i kości zwierzęcych.

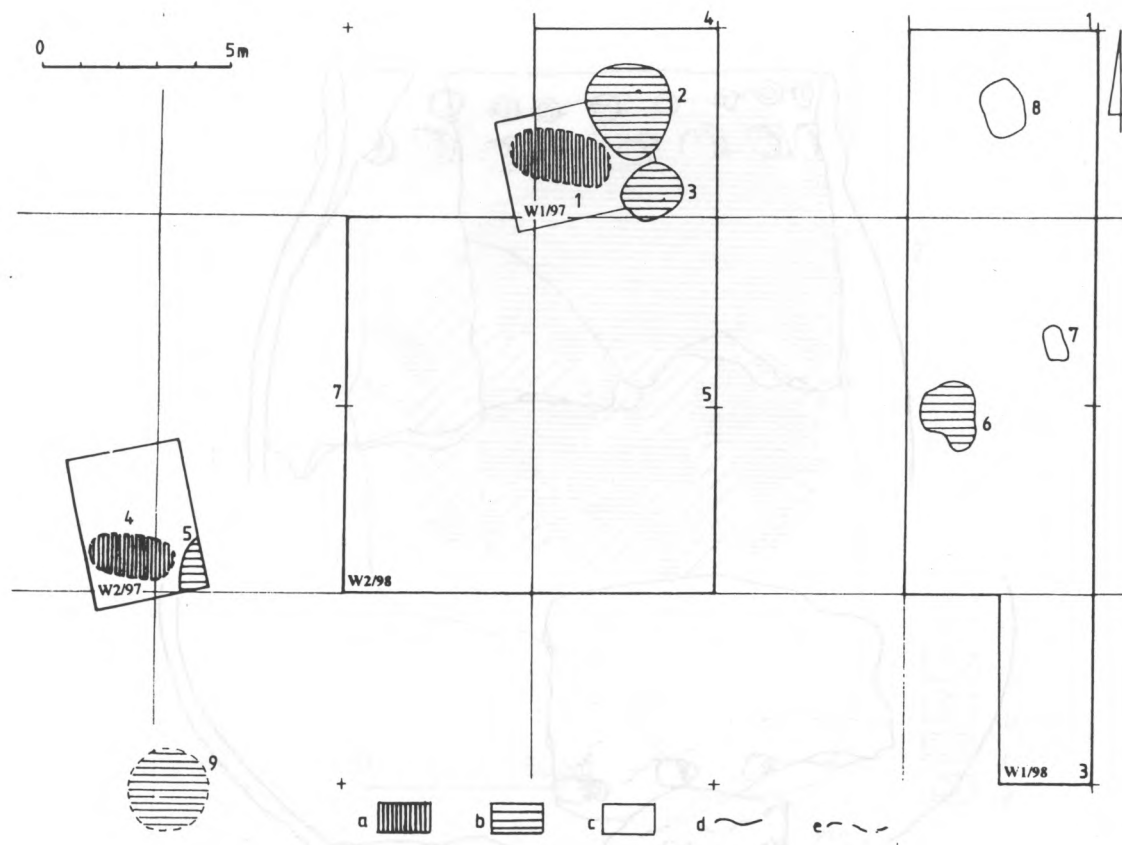
Obiekt nr 5. Słabo czytelny fragment zarysu obiektu uchwycono na głębokości około 20 cm. Odsłonięta część mierzyła 130 x 74 cm. Nierówne dno, zwężającej się w profilu jamy, sięgało głębokości 40-58 cm. Wypełnisko stanowiła brązowo-jasnobrunatna ziemia miejscami z ciemniejszymi, nieregularnymi wkładkami. Znaleziono nieliczne ułamki ceramiki i fragmenty kości zwierzęcych.

Obiekt nr 6 (1/98). Odkryty na głębokości 18 cm. Zarys w planie zbliżony do kolistego z niewielkim 50 cm poszerzeniem w partii SE (ryc. 3: 1). Wymiary na poziomie odkrycia 135 x 145 cm. Profil nieckowaty, dno nierówne, sięgające maksymalnie głębokości 70 cm od powierzchni (ryc. 3: 3). Miejscami na obrzeżu obiektu zachowały się pionowo tkwiące bryły spieczonej polepy wskazujące na wylepienie ścian gliną. W wypełnisku znajdowało się rumowisko polepy (ryc. 3: 2c) przeważnie dość intensywnie wypalonej, niejednokrotnie z równą jedną powierzchnią lub licznymi negatywami przylegających do siebie gałęzi o niewielkiej średnicy, wyjątkowo z zachowanymi śladami plecionki (ryc. 3: 4, 5). To zapewne pozostałości zawalonej kopuły pieca, do którego konstrukcji użyto gliny oraz drewna. Pomiędzy polepą natrafiono na nieliczne, rozproszone węgielki drzewne, kilka ułamków przepalonych kości i fragmentów ceramiki (m. in. brzeg ornamentowanego placza glinianego - ryc. 3: 6) zaś na poziomie spągu obiektu odkryto dobrze zachowany kubek z taśmowatym uchem (ryc. 3: 7).

Obiekt nr 7 (2/98). Odkryty na głębokości 22 cm. Zarys w przybliżeniu prostokątny o wymiarach 108 x 47 cm. Dno nieckowate. Ciemnobrunatne wypełnisko miąższości 27 cm zawierało 1 niecharakterystyczny fragment ceramiki.

Obiekt nr 8 (3/98). Uchwycony na głębokości 24 cm. Zarys zbliżony do prostokąta o zaokrąglonych narożach i łukowatym jednym z dłuższych boków. Wymiary na poziomie odkrycia 90-100 x 150 cm. Dno obiektu sięgało maksymalnie 7 cm od poziomu odsłonięcia. Wypełnisko stanowiła ciemnobrunatna ziemia silnie rozryta kretowinami. Brak materiału zabytkowego.

Obiekt nr 9. Całkowicie rozorany. Według informacji A. Gosiewskiego, miejscowego zbieracza zabytków,

Ryc. 1. Hrebennie, stan. 34. Plan wykopów z lokalizacją obiektów, a – groby kultury starożytnej, b – jamy osadnicze kultury łużyckiej, c – jamy nieokreślone kulturowo, d – widoczny obrys obiektu, e – przybliżony obrys obiektu.

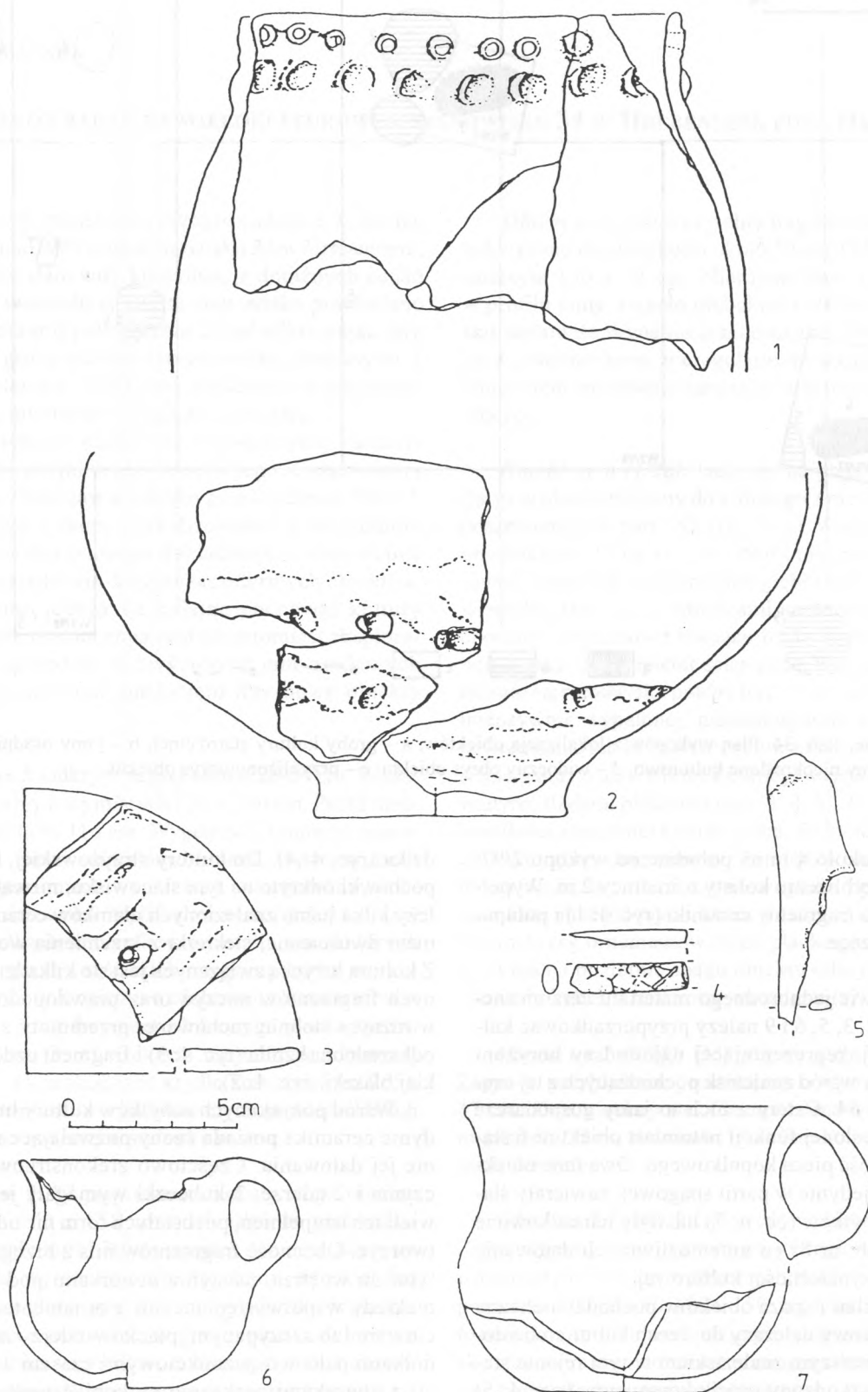
znajdował się około 4 m na południe od wykopu 2/97. W planie w przybliżeniu kołisty o średnicy 2 m. Wypełnisko zawierało fragmenty ceramiki (ryc. 4: 1) i połupane kości zwierzęce.

Na podstawie jednorodnego materiału ceramicznego obiekty nr 2, 3, 5, 6 i 9 należy przyporządkować kulturze łużyckiej, reprezentującej najmłodszy horyzont chronologiczny wśród znalezisk pochodzących z tej części stanowiska 34. Cztery z nich to jamy gospodarcze o bliżej nieokreślonej funkcji natomiast obiekt nr 6 stanowił pozostałość pieca kopułkowego. Dwa inne obiekty, zachowane jedynie w partii spągowej, zawierały śladowe ilości zabytków (ob. nr 7) lub były ich całkowicie pozbawione (ob. nr 8) co uniemożliwia ich datowanie i określenie przynależności kulturowej.

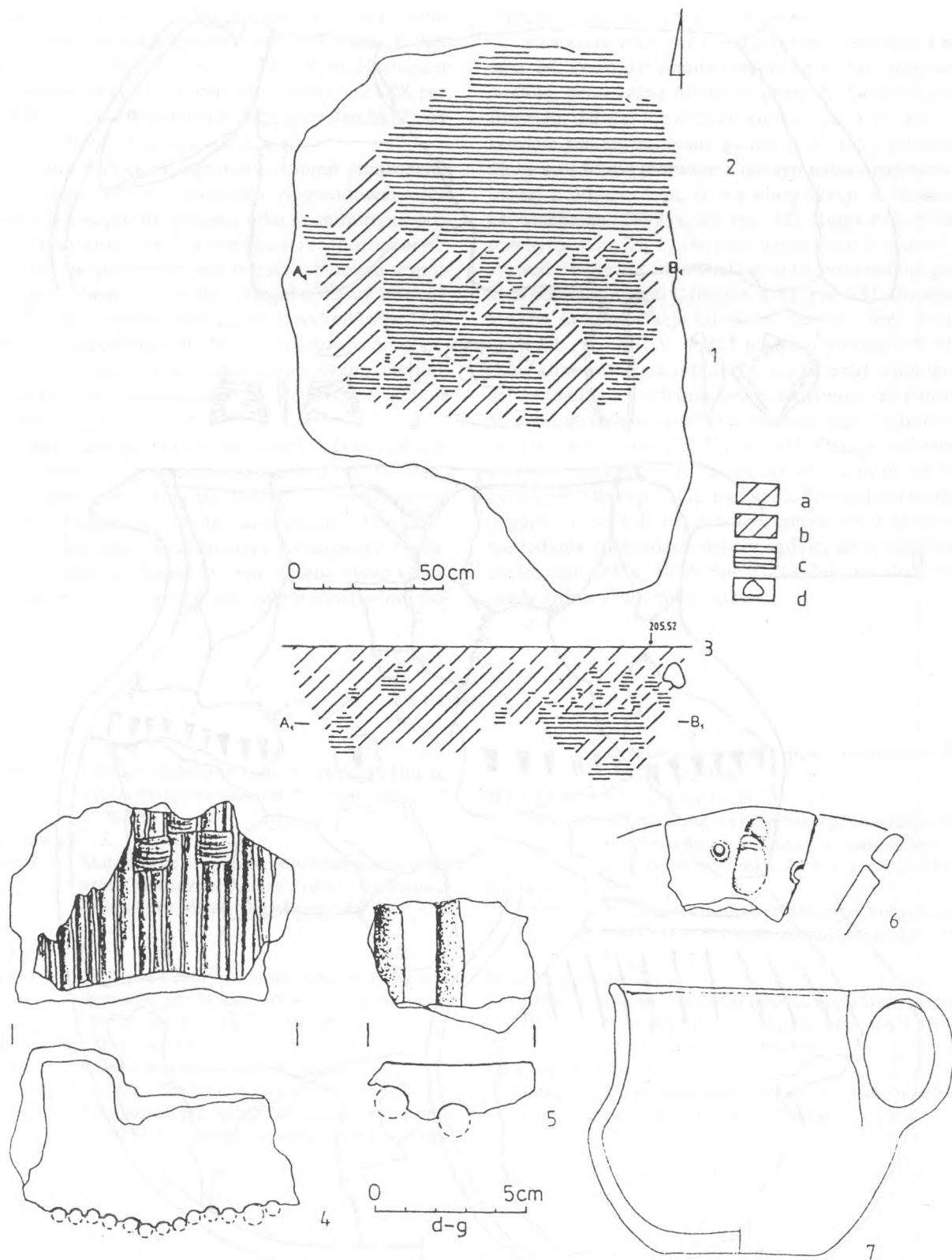
Z powierzchni i spoza obiektów pochodzi nieliczny materiał zabytkowy należący do trzech kultur archeologicznych. Najstarszym znaleziskiem w tym rejonie stanowiska jest uszkodzony grocik krzemienisty (ryc. 4: 5) kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej (A. Zakościelna 1996, ryc. 9). Tej samej lub kulturze strzyżowskiej przyporządkować można fragment ozdoby z szabli

dzika (ryc. 4: 4). Do kultury strzyżowskiej, której dwa pochówki odkryto na tym stanowisku, niewątpliwie należy kilka luźno znalezionych ułamków ceramiki i fragment dwuściennej siekierki z krzemienia wołyńskiego. Z kulturą łużycką związanych jest sto kilkadziesiąt drobnych fragmentów naczyń oraz prawdopodobnie dwa, w różnym stopniu zachowane, przedmioty z brązu (?): odkształcona szpila (ryc. 4: 3) i fragment ozdoby z cienkiej blaszki (ryc. 4: 2).

Wśród pozyskanych zabytków kultury łużyckiej jedynie ceramika posiada cechy pozwalające na uściślenie jej datowania. Częściowo zrekonstruowano 4 naczynia i 2 talerze, 2 kubeczki wymagały jedynie niewielkich uzupełnień, pozostałych form nie udało się odtworzyć. Obecność fragmentów mis z brzegami zagiętymi do wnętrza, naczyń z otworkami pod krawędzią niekiedy współwystępującymi z ornamentem paznokciowym lub szczypanym, placków-talerzy zdobionych dołkami palcowo-paznokciowymi czasem w kombinacji z otworkami, wskazuje na konieczność datowania tych materiałów na schyłek epoki brązu względnie okres halsztacki. Podobną chronologię mają znaleziska osadowe kultury łużyckiej znane z badań wykopaliskowych

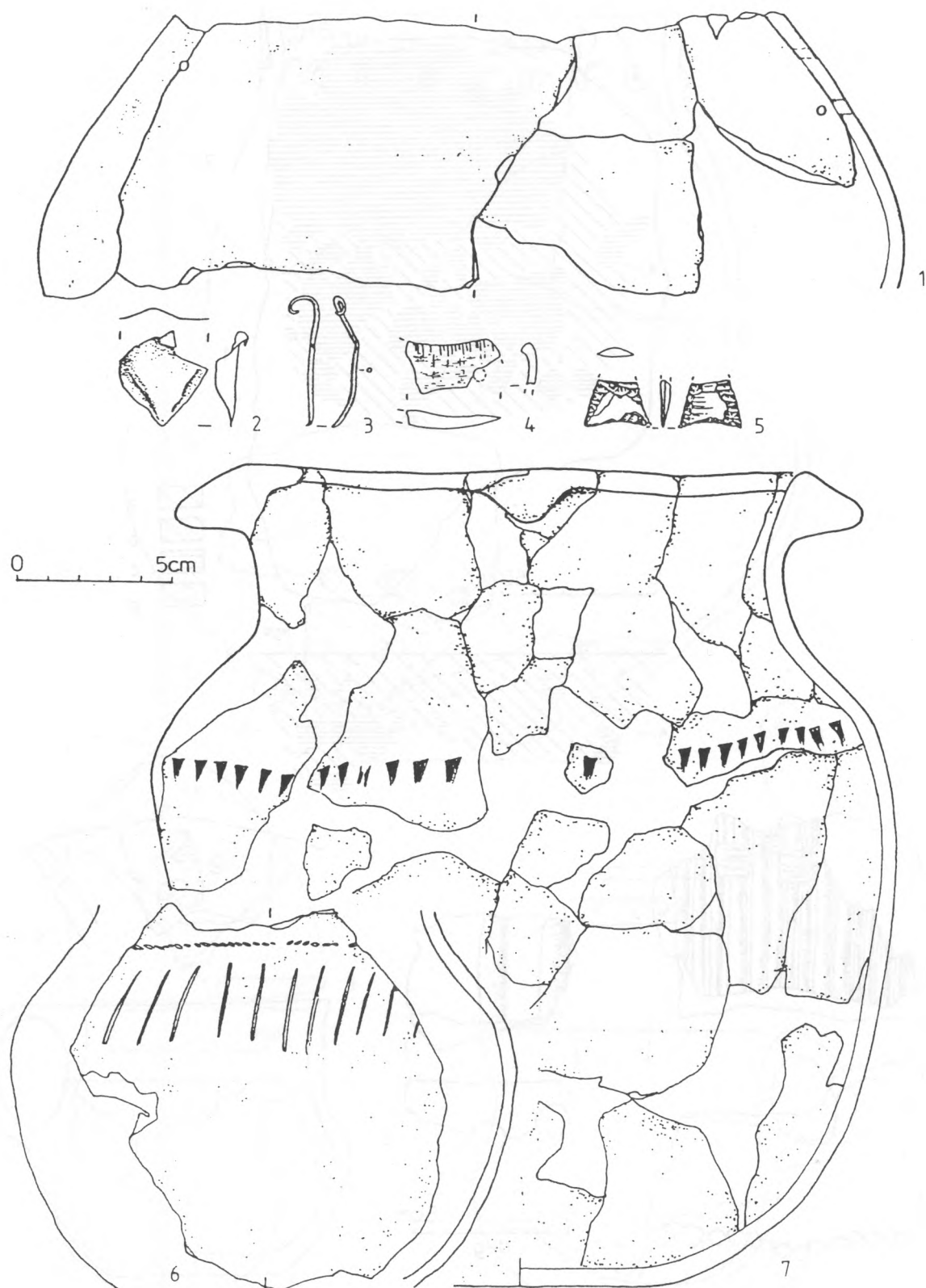

Ryc. 2. Hrebennie, stan. 34. Materiał zabytkowy z obiektów 2 (a-e) i 3 (f-g); a-c, f, g – glina, d, e – kość.

Ryc. 3. Hrebenne, stan. 34. Obiekt 6: 1 – zarys na gł. 20 cm, 2 – zaszarfowany plan na gł. 46 cm, 3 – profil, 4-7 – materiał zabytkowy z wypełniska obiektu; a – ziemia jasnobrunatna, b – ziemia brunatna, c – polepa, d – kamień.

Ryc. 4. Hrebenne, stan. 34. Ceramika ze zniszczonego obiektu 9 (1), materiał zabytkowy spoza obiektów (3) i z powierzchni stanowiska (2, 4-7); 1, 6, 7 – glina, 2, 3 – brąz (?), 4 – kość, 5 – krzemień.

w Strzyżowie stan. II (J. Dąbrowski 1962, s. 26, 39), Teptiukowie stan. 6 (J. Niedźwiedź, H. Taras 1998, s. 151), Werbkowicach-Kotorwie stan. I (T. Liana, T. Piętka-Dąbrowska 1962, s. 156, ryc. 32: 1, 8, 9), Hrubieszowie-Podgórzu stan. I (E. Banasiewicz 1991, s. 27-28, ryc. 5: 2, 4-6) czy we Wronowicach-Paprzycy stan. 5a (Z. Wichrowski 1989, s. 130, ryc. 10: e, f, k).

Badania wykazały ogromny stopień zniszczenia wschodniego krańca stanowiska. Spowodowane jest ono przede wszystkim głęboką orką i naturalnymi procesami erozji stokowej. Na większości rozpoznanej powierzchni, bezpośrednio pod warstwą humusu współczesnego grubości 12-26 cm, zalegał żółtawy less calcowy, jedynie w północnych partiach wykopów pod humusem, do głębokości 40-50 cm, rejestrowano obecność warstwy ziemi barwy brunatno-jasnobrunatno-żółtej, poniżej której stwierdzano występowanie jasnego calca lessowego.

Obiekty należące do kultury strzyżowskiej rejestrowano rozorane na powierzchni i tuż pod nią. W nieco lepszym stanie zachowały się, znacznie od nich młodsze i głębiej wkopane w ziemię, jamy kultury łużyckiej. Przedstawione fakty nie stwarzają interesującej perspektywy dla dalszych badań w tym rejonie stanowiska, zwłaszcza podejmowanych pod kątem możliwości po-

większenia bazy źródłowej do rekonstrukcji obrządku pogrzebowego kultury strzyżowskiej.

Poważnie niszczona jest również centralna część stan. 34. Pochodzi stamtąd ceramika kultury mierzanowickiej, przekazana Muzeum przez A. Gosiewskiego: fragment dzbana lub dużego kubka (ryc. 4: 6) oraz całkowicie zrekonstruowany garnek (ryc. 4: 7). Ze względu na swą formę pierwsze z naczyń należy zapewne do jednej z odmian typu B wg klasyfikacji S. Kadrowa i J. Machnika (1997, s. 33, ryc. 12) drugie zaś, z lekko rozchyloną szyjką i czterema nachylonymi guzami na krawędzi wylewu, odpowiada stosunkowo rzadkim garnkom odmiany I typu C (tamże, s. 41, ryc. 13). Ornamentowane są kombinacją odcisków sznura i linii nacina-nych lub rytych (ryc. 4: f) i pasmem pionowych odcisków klinowatego stempla (ryc. 4: g). Cechy typologiczne, technologia i zdobnictwo przemawiają za datowaniem omawianej ceramiki na wczesną fazę kultury mierzanowickiej (tamże, s. 38, 39, 41). Osiąga ona wówczas swój maksymalny zasięg docierając m.in. na Wyżynę Lubelską (np. J. Gurba 1955). Ze względu na fakt, iż garnki należą do naczyń występujących w tej kulturze jedynie na osadach należy sądzić, że w centralnej części stan. 34 w Hrebennem znajduje się niszczona osada kultury mierzanowickiej.

LITERATURA

- Banasiewicz E.
1991 Obiekty mieszkalne kultury łużyckiej z Hrubieszowa-Podgórza stan. 1B, Pr. i Mat. Zam., t. 2, s. 98-138.
- Dąbrowski J.
1962 Materiały ze Strzyżowa, pow. Hrubieszów a niektóre powiązania ziem Polski wschodniej i Ukrainy w późnej epoce brązu, Mat. Star., t. 8, s. 7-58.
- Gurba J.
1955 Grób psa kultury ceramiki sznurowej we wsi Strzyżów, gm. Horodło, pow. Hrubieszów, Ann. UMCS, sec. F, vol. 5, s. 159-168.
- Kadrow S., Machnik J.
1997 *Kultura mierzanowicka*, Kraków.
- Liana T., Piętka-Dąbrowska T.
1962 Sprawozdanie z badań ratowniczych przeprowadzonych w 1959 r. na stanowisku I w Werbkowicach-Kotorwie, pow. Hrubieszów, WA, t. 28, s. 142-166.
- Niedźwiedź J., Taras H.
1998 Wyniki badań wykopaliskowych na osadzie wielokulturowej w Teptiukowie, stan. 6, woj. zamojskie w 1997 roku, APŚ, t. 3, s. 151-158.
- Polańska M.
1998 Badania ratownicze cmentarzysk kultury strzyżowskiej w Hrebennem, woj. zamojskie, APŚ, t. 3, s. 78-85.
- Wichrowski Z.
1989 Osadnictwo kultury łużyckiej we Wronowicach-Paprzycy, woj. zamojskie, stan. 5A i 5B, Pr. i Mat. Zam., t. 2, s. 98-138.
- Zakościelna A.
1996 *Krzemieniarstwo kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej*, Lublin.

MARTA POLAŃSKA

THE SECOND SEASON OF EXCAVATIONS AT A MULTICULTURAL SITE 34 IN HREBENNE, HRUBIESZÓW DISTRICT

In 1998, an area of 200 sq. m was examined at site 34 in Hrebenne. Two excavation trenches were set up in the eastern part of the site, next to the area examined the year before (Fig. 1). The exploration of two settlement pits from the Lusatian culture, which were partly examined the year before, was completed, and three new features were uncovered. Five out of nine features that are now recorded in the eastern, seriously damaged part of the site belong to the Lusatian culture (Nos. 2, 3, 5, 6 and 9). Four of them are domestic pits of indeterminable function (Figs. 2; 4: 1), while feature 6 constituted remnants of a dome-shaped oven (Fig. 3). Connected with the Lusatian culture is also the majority of potsherds coming from the surface and from the outside of the features, as well as, most probably, two bronze items: a deformed pin (Fig. 4: 3) and a fragment of an ornament made of a thin plate (Fig. 4: 2). The ana-

lysis of the potsherd warrants the dating of these artefacts to the end of the Bronze Age or to the Hallstatt period.

Features 7 and 8, preserved in their bottom part, did not contain artefacts that would make dating and determining of their cultural association possible.

The scanty non-Lusatian material is represented by a finding from the Volhynian - Lublin Painted Pottery culture, familiar from the previous season of excavations (Fig. 4: 4), as well as a few artefacts from the Strzyżów culture (potsherds, a fragment of a lenticular in cross-section axe). Two burials of this culture (features 1 and 4) were discovered in 1997.

The potsherds collected from the surface of the central part of site 34 point to the possibility that a settlement existed there which can be dated to the early phase of the Mierzanowice culture (Fig. 4: 6, 7).

Muzeum Lubelskie w Lublinie